

Гутак П., здобувач вищої освіти факультету економіки та бізнесу
Науковий керівник - **Сахно Л.А.**, к.е.н., доцентка,
доцентка кафедри фінансів, обліку і оподаткування,
Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра
Моторного, Запоріжжя

БАНКІВСЬКІ КРИЗИ: ЗАКОНОМІРНОСТІ ВИНИКНЕННЯ, МОДЕЛІ ПРОГНОЗУВАННЯ ТА СТРАТЕГІЯ ЇХ ПОДОЛАННЯ В УКРАЇНІ

Сучасний розвиток фінансового сектору України супроводжується значними викликами, пов'язаними з впливом глобальних економічних трансформацій, геополітичної напруженості та внутрішніх структурних дисбалансів. Банківські кризи, які періодично виникали протягом останніх тридцяти років, демонструють циклічність та наявність типових закономірностей, що проявляються у зниженні платоспроможності банків, відтоку депозитів, падінні ліквідності, погіршенні якості кредитного портфеля та зростанні системних ризиків [1]. В основі розвитку банківських криз лежать макроекономічні та мікроекономічні фактори, серед яких виділяють:

1. Надмірне кредитне зростання та ризикове кредитування. Перед кризою банки, як правило, демонструють стрімке нарощування активів, що супроводжується зниженням стандартів оцінки кредитного ризику та значною часткою необезпечених кредитів [2].

2. Недостатність капіталу та ліквідності. Класичним тригером кризи стає погіршення показників капіталізації, коли зобов'язання банків значно перевищують їхні можливості щодо покриття потенційних збитків.

3. Вплив зовнішніх шоків. Для України такими шоками були: глобальна фінансова криза 2008–2009 рр., валютно-банківська криза 2014–2016 рр., пандемія COVID-19, а також повномасштабна війна, що різко підвищила рівень макрофінансової нестабільності [3].

4. Валютні дисбаланси. Доларизація економіки, значний обсяг валютних кредитів та залежність від міжнародних ринків призводять до підвищеної вразливості банківського сектору до коливань валютного курсу.

5. Недосконалість регуляторної та наглядової політики. До 2015 року недостатній рівень контролю за якістю активів, пов'язаними особами та ризиковими операціями створював передумови для накопичення системних проблем [4].

Сучасні моделі оцінки та прогнозування кризи в банківському секторі поєднують статистичні, економетричні та аналітичні методи. Так моделі раннього попередження базуються на ключових індикаторах: рівень простроченої заборгованості, співвідношення кредитів до депозитів, адекватність капіталу, валютні ризики. НБУ з 2017 року застосовує елементи EWS при стрес-тестуванні банків [5]. Стрес-тести дозволяють оцінити реакцію банків на гіпотетичні негативні економічні сценарії: падіння ВВП, девальвацію

національної валюти, зростання безробіття, шоки ліквідності. НБУ проводить щорічні тестування для банків, що дозволяє своєчасно виявляти вразливі установи. Економетричні моделі дозволяють оцінити ймовірність дефолту банку, враховуючи історичні дані та поведінкові патерни банківських установ. Для оцінки загрози системного колапсу у випадку неплатоспроможності одного або кількох банків використовуються моделі системних ризиків. Новітні методи прогнозування включають нейронні мережі, моделі класифікації, decision trees. Вони забезпечують точніше виявлення прихованих закономірностей, особливо при аналізі великих масивів фінансових даних. Україна має значний досвід стабілізації банківської системи, особливо в період після кризи 2014–2016 рр. Основні стратегічні напрямки включають:

1. Очищення банківської системи: у результаті реформи НБУ було виведено понад 90 банків, які не відповідали критеріям фінансової стійкості, що дозволило відновити довіру до системи та підвищити її стабільність.

2. Підвищення вимог до капіталу та ліквідності: НБУ імплементував стандарти Basel III, включаючи буфер капіталу, коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) та коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR) [5].

3. Реформування корпоративного управління: посилено вимоги до незалежності наглядових рад, управління ризиками, прозорості структури власності, що мінімізує ризики пов'язаного кредитування.

4. Створення умов для розвитку цифрової інфраструктури та фінтеху: цифровізація операцій, вдосконалення системи кібербезпеки та впровадження відкритого банкінгу сприяють більшій стійкості банків до зовнішніх шоків.

5. Співпраця з міжнародними організаціями: МВФ, Світовий банк та ЄБРР надають технічну і фінансову підтримку у сфері реформування регуляторного середовища.

6. Захист вкладників: удосконалення механізмів Фонду гарантування вкладів забезпечує підвищення довіри населення до банківського сектору.

Отже, банківські кризи в Україні мають специфічні закономірності, що поєднуються з глобальними тенденціями фінансової нестабільності. Ключовими факторами їх виникнення є ризикове кредитування, недостатність капіталу, зовнішні шоки та валютні дисбаланси. Прогнозування криз потребує застосування сучасних моделей раннього попередження, стрес-тестування та системного аналізу ризиків. Ефективна стратегія подолання криз в Україні передбачає очищення сектору, зміцнення нагляду, впровадження міжнародних стандартів та розвиток цифрових фінансових технологій.

Список використаних джерел:

1. McKinsey & Company. Global Banking Annual Review, 2023.
2. IMF. Global Financial Stability Report, 2022–2023.
3. НБУ. Звіт про фінансову стабільність, 2023.
4. Світовий банк. Financial Sector Assessment, Ukraine, 2022.
5. NBU. Banking Sector Stress Testing Methodology, 2022.